

Asia: VN/14302/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esityksestä

Plan on lastenoikeusjärjestö, ja katsomme ilmastopäätöksentekojärjestelmään ylisukupolvisten oikeuksien näkökulmasta. Jotta Suomessa tehdään lastenoikeuksien kannalta kestäviä päätöksiä, on hyvä, että ilmastolain uudistuksessa esitetään:

- Suomen ilmastopaneelin suosittamia päästötasoja
- Tiedeperustaisuutta ilmastosuunnitelmien vaatimuksena
- Hiilineutraaliuteen sidottua tavoitetta nielujen aikaansaamisesta ja poistumien kasvamisesta

Planin näkökulmasta ilmastolain uudistuksessa ei toteudu riittävästi nämä tarpeelliset muutokset ja huomiot:

- Lasten ja nuorten kuuleminen konkreettisesti
- Sitovien päästöbudjettien sisällyttäminen lakiin
- Kunnille velvoitetta laatia hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystiekartat
- Suomen ilmastotoimien vaikutukset rajojemme ulkopuolella

Esityksen uutena tavoitteena on, että suunnittelujärjestelmä varmistaa osaltaan ilmastotoimien oikeudenmukaisuuden. Nostamme esiin erityisenä huomiona myös sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden ja tarpeen arvioida ilmastopäätöksiä nykyisten ja tulevien lasten näkökulmasta. Ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmässä tulisi mielestämme vahvistaa ymmärrystä ja tietopohjaa tulevien sukupolvien ihmisoikeuksien turvaamisesta.

Hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

On hyvä, että ilmastolain uudistuksessa esitetään sitovia päästövähennystavoitteita, joissa on kuultu Suomen ilmastopaneelin näkemykset. Nämä asiat esityksessä pitää näkemyksemme mukaan vielä korjata:

-Puitelain tulisi muuta lainsäädäntöä ohjaavana asettaa selkeät tavoitteet. 2050 päästötavoitteeksi tulisi kirjata 95 %:n päästövähennyksen tavoite.

-Hallitusohjelman mukaan Suomi on hiilineutraali vuonna 2035 ja hiilinegatiivinen nopeasti sen jälkeen. Ilmastolain luonnoksessa lain tavoitteeksi on asetettu, että Suomi saavuttaa hiilineutraaliuden viimeistään vuonna 2035 ja sen jälkeen hiilinegatiivisuuden. Lain tulisi olla vähintään hallitusohjelman tasolla.

-Päästövähennystavoitteet 2030, 2040 ja 2050 perustuvat nykyiseen tietoon ilmastokriisin syvenemisestä ja Pariisin sopimuksen polulla tarvittavien päästövähennysten tasosta. Ilmastotiede muuttuu kuitenkin nopeasti, ja on todennäköistä, että tavoitteita pitää tarkastella uudestaan. Ilmastolaissa tulisi määritellä myös nyt asetettujen tavoitteiden tarkasteluväli, sillä päästötavoitteiden tarkastelu vain ilmastolain uudistuksen kautta on hitaampi mekanismi, kuin mihin ilmastokriisiä torjuvalla Suomella on varaa.

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämismääräys (5 §)

Lain mukaisten tavoitteiden ja suunnitelmien toteutumista on edistettävä esityksen mukaan mahdollisuuksien mukaan, kuntien osalta myös paikalliset olosuhteet huomioon ottaen. Edistämismääräyksen tulee olla sitova, ei mahdollisuuksien mukaan toteutettava.

Sitran selvityksen mukaan kolmannes Suomen kunnista ei ole asettanut ilmastotavoitetta. Usealla kunnalla ilmastotavoite ei ole linjassa ilmastolain päästövähennystavoitteiden kanssa. Tämä ei ole mielestämme hyväksyttävää, eikä toteuta lapsen oikeuksien henkeä. Jokaisen lapsen ja nuorten kotikunnalla tulee jatkossa olla ilmastostrategia, hiilineutraaliustavoite sekä päästövähennystiekartta sen saavuttamiseksi.

Lasten ja nuorten turvallisen elinympäristön turvaaminen alkaa heitä lähimpänä olevasta päätöksenteon paikasta: kunnista. Niin ikään lasten ja nuorten osallisuutta ja kuulemistä ilmastopäätöksenteossa tulee vahvistaa kaikilla tasoilla, mutta erityisesti sen pitäisi toimia esimerkiksi lasten ja nuorten kotikunnissa. Jotta kaikki Suomessa asuvat lapset voivat ottaa kantaa ilmastokysymyksiin, pitää heidän kotikuntiansa ilmastosuunnittelun olla laadukasta ja osallistavaa.

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

Maankäyttösektorin vahvistaminen uudessa ilmastolaissa on hyvä uudistus. Kiitämme myös veloitetta huomioida suunnitelmien valmistelussa vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen.

Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma tulisi päivittää vaalikausittain. Sukupolvisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta hiilinielujen kehitys ja kumuloituminen on olennaista. Tavoitteen kasvihuonekaasujen päästöjen ja poistuminen kehityksestä tulisi maankäyttösektorin ilmastosuunnitelmissa olla sitova. Ilmastolain tulisi asettaa sitovat hiilen sitomisen tavoitteet tuleville vuosikymmenille päästövähennystarkistuspisteiden kanssa.

Kansallinen sopeutumissuunnitelma tulisi laatia jokaisella vaalikaudella, sillä tieto ilmastokriisin vaikutuksista muuttuu alle kahdeksan vuoden sykleissä.

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

Kiitämme velvoitteesta tiedottaa ilmastovuosikertomuksesta yleisölle nykyistä enemmän. Ilmastovuosikertomus voisi nykyistä paremmin parantaa yleisön tiedonsaantia, osallistumista ja vaikutusmahdollisuuksia tulevissa ilmastopäätöksissä.

Haluamme kiinnittää huomioita myös Suomen ilmastopäätösten kansainväliseen ulottuvuuteen. Ilmastolain mukaiseen raportointiin sekä keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaan tulisi sisällyttää seuranta Suomen rajojen ulkopuolella tuotetuista päästöistä sekä tavoitteita kulutuksesta aiheutuvien päästöjen vähentämisestä. Toivomme, että Iso-Britannian ja Ruotsin tapaan Suomessa aletaan tuottaa säännöllisesti ja johdonmukaisesti tietoa esimerkiksi kulutusperäisistä päästöistämme, jotka syntyvät Suomen ulkopuolella, sekä valmistella toimenpiteitä näiden päästöjen vähentämiseksi. Suomen ympäristökeskuksen ENVIMAT-mallinnuksen mukaan Suomen kotitalouksien ja julkisen kulutuksen hiilijalanjälki on vuonna 2015 ollut yli 30 prosenttia suurempi kuin Suomen viralliset raportoidut päästöt. Näiden päästöjen seuranta ja raportointia tulee kehittää.

Ilmastopolitiikan seurantajärjestelmään pitäisi sisältyä myös kansainvälisen ilmatorajoituksen seuranta ja raportointi, osana ilmastovuosikertomusta ja keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaa.

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

On hyvä, että lakiehdotus laajentaa osallistumismahdollisuuksia muuhunkin kuin kirjalliseen muotoon. Perusteluissa todetaan lisäksi: ”Ilmastopolitiikan suunnitelmien valmistelun yhteydessä olisi tarkoituksenmukaista pyrkiä siihen, että eri tahot laajasti osallistuisivat valmisteluprosessiin. Koska ilmastonmuutokseen liittyy vahva tulevien sukupolvien oikeuksien näkökulma, olisi perusteltua pyrkiä varsinkin lasten ja nuorten osallistumisen huomioon ottamiseen valmistelun yhteydessä.”

Perustelun tahtotila ei näy ilmastolaissa laajemmin. Plan International Suomi on huolissaan siitä, että lasten ja nuorten osallisuus heidän tulevaisuuttaan eniten koskevassa kysymyksessä uhkaa jäädä kuolleeksi kirjaimiksi. Esitämme, että 9–12 §:ssä tarkoitettuja ilmastopolitiikan suunnitelmien valmisteluun velvoitetta kuulla lapsia ja nuoria. Lakiin tulisi kirjata nuorten edustusta osaltaan toteuttava lasten ja nuorten ilmastopaneeli valtioneuvoston asettaman Suomen ilmastopaneelin (20 §) ja Saamelaiseen ilmastoneuvoston (21 §) (ja niiden kuulemisvelvoitteiden) lisäksi.

Ilman lausuntokierroksen perusteella tehtävää muutosta laki ei varmista, että lasten ja nuorten ääni kuuluu ilmastopolitiikan suunnittelussa kauttaaltaan.

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

-

Muutoksenhaku (22 §)

Plan International Suomi pitää tärkeänä, että laajasti ihmisoikeuksia koskevasta ilmastopäätöksenteosta on muutoksenhakuoikeus. Ilmastolaissa säädetään jatkossa muutoksenhausta, mikä on positiivinen muutos. Muutoksenhaku ei kuitenkaan laajene kuin valitusoikeutettujen piiriä laajentamisen osalta. Suomessa ei jatkossakaan ole mahdollista muutoksenhakuun kuin valtioneuvoston päätöksistä ilmastopolitiikan suunnitelmia koskien. Monessa muussa maassa on toimittu toisin ja muutoksenhaku voi koskea myös ilmastotoimien riittämättömyyttä.

Esityksen vaikutukset

Lain perusteluissa on käyty läpi esityksen välillisiä vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon. Koska ilmastopolitiikan suunnitelmiin liittyvillä toimilla on sukupuolivaikutuksia, tulisi suunnitelmien laadinnassa ohjata tarkastelemaan niitä. Sukupuolivaikutusten tarkastelu aikaisessa vaiheessa voi myös tukea ilmastotoimien hyväksyttävyyttä.

Ilmastolakiesityksellä on vaikutuksia tulevien sukupolvien ja lasten oikeuksien toteutumiseen. Lain perustelussa todetaan, että kunnianhimoisemmat päästövähennystoimet ja riittävät sopeutumistoimet edistävät perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista pitkällä aikavälillä. Toisaalta ne puskuroivat perus- ja ihmisoikeuksien heikentymistä, joka ilmastokriisin etenemisestä väistämättä seuraa. Jotta ilmastolaki turvaisi perus- ja ihmisoikeudet, sen tulee olla riittävän velvoittava ja tavoitteita ilmastotieteen suositusten tasolle riittävän usein tarkistava. Tämä on edellytys myös tulevien sukupolvien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Muita huomioita

Ilmastolakiesityksessä ei ole huomioitu Suomen kansainvälisen ilmastorahoituksen roolia ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmässä. Ilmastolakiin tulisi kirjata lyhyen ja pidemmän aikavälin määrälliset ja laadulliset tavoitteet kansainväliselle ilmastorahoitukselle. Kansainvälisen ilmastorahoituksen seurantajärjestelmää tulee vahvistaa ja ilmastorahoituksen raportoinnin kytkeytyä osaksi Suomen keskeistä kansallista ilmastoraportointia: ilmastovuosikertomusta sekä keskipitkän aikavälin suunnitelmaa. Siksi toivomme, että ilmastolakiin lisätään määritelmä kansainvälisestä ilmastorahoituksesta.

Suunnittelujärjestelmän tavoitteissa todetaan perus- ja ihmisoikeuksien asettavan vähimmäistason esimerkiksi suunnitelmissa esitettävien toimien oikeudenmukaisuudelle. Tämän tulisi myös koskea kansainvälisen ilmastorahoituksen mekanismia, jossa on mitä suurimmassa määrin kyse perus- ja

ihmisoikeuksien toteutumisesta globaalissa mittakaavassa. Yleisesti ottaen, ilmastolain uudistuksen kansainvälinen ulottuvuus on heikko.

Vielä lopuksi toteamme, että ilmastolain valmistelussa on kuultu ansiokkaasti lapsia ja nuoria, mutta esitetty lakiuudistus ei riitä takaamaan lasten ja nuorten osallistumisoikeutta ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmässä. Muistutamme jatkovalmistelua lain perusteluista: ”Koska ilmastonmuutokseen liittyy vahva tulevien sukupolvien oikeuksien näkökulma, olisi perusteltua pyrkiä varsinkin lasten ja nuorten osallistumisen huomioon ottamiseen valmistelun yhteydessä.”

Halme Milla
Plan International Suomi